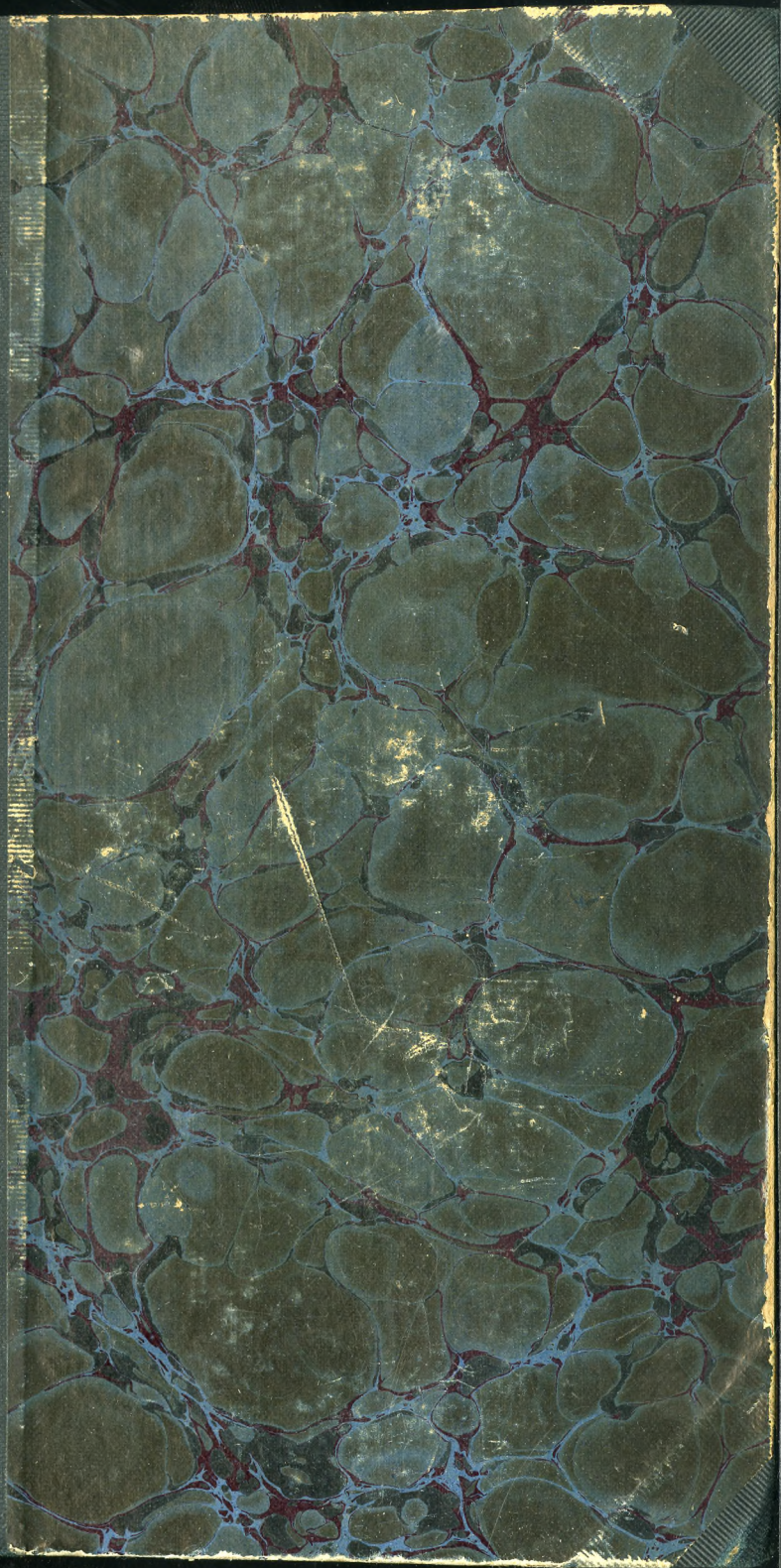
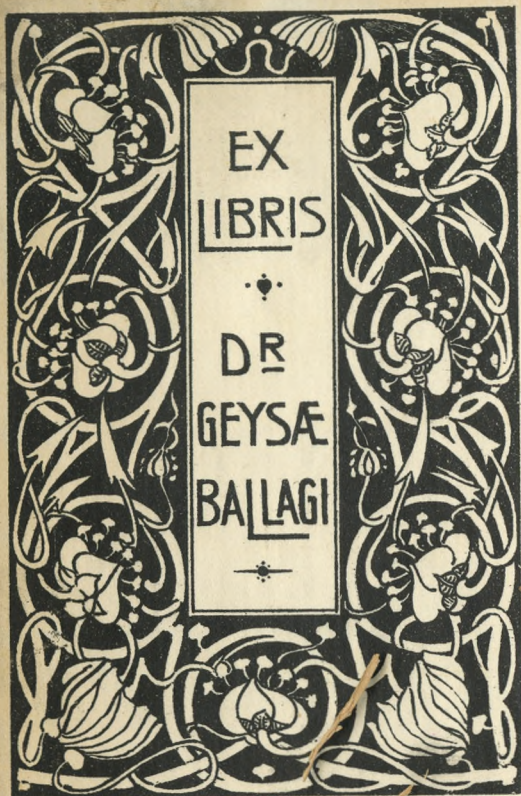

Politikai
röpiratok.

205.

LELIÄROSA
1963

1976 JUL

1994

1999 -07- 07

- 1.) 001 0006 936 081
- 2.) 001 0006 936 098
- 3.) 001 0006 936 104
- 4.) 001 0006 936 111
- 5.) 001 0006 936 128

1922 — 1927

1. Toldalak-inrevölök gr. Siczegi Hilal című munkájához. Egy keráfiat. 1830.
2. A kölcsönkölcsön magyar polgár. Özente Zetván. 1838.
3. Das deutsche Element in Ungarn. Von einem Deutschen. 1843.
4. Magyarok - Spiegel. Von einem Magyarer. 1844.
5. Gyásbeszéd János nádor vértanúhalálára. Torkos Király. 1847.

1891

205
1922

TOLDALÉK-ÉSZREVÉTELEK

GRÓF

SZÉCHENYI ISTVÁN

H I T E L

CZIMÜ MUNKÁJÁHOZ.

—

EGY

HAZAFITUL.

—

/,

PESTEN 1830.

WIGAND OTTO ÁRUJA.

65762 00 195413

DE BALLAGI GÉZA.

PESTEN,
FÜSKÚTI LANDERERNÁL.

E l ő s z ó.

Gróf Széchenyi István Ur „Hitel“-e mindjárt megjelentekor szembetünő figyelmet, melleg részvételt gerjeszte, 's' azonnal többen német nyelvre is lefordíták. Egy névtelen fordítása Leipzigban csak ugyan meg is jelenék (nyomt. Maret György 1830); de az eredeti Szerzője ezen fordítással meg nem elégvék; kíváná tehát kiadójátul, hogy azt új kiadásban lepetné világ elejébe, 's' maga monda a' szükséges változtatásokat pennája alá.

Ezen kívánság teljesítéséül kijöve az említett első fordítás második javított 's' igazított kiadása, Szerzője Vojdissek József Ur neve alatt. Evvel majd nem egykorulag a' „Hitel“ egy új fordítását Paziazi Mihály Ur adá közre, 's' a' Credit czimü könnyvbül igen önkényüleg Creditwesen czimü könyvet csinált, a' mi se nem, se lennie nem kellene.

Az első fordítás második, Gróf Szechenyi István Ur által helyben hagyott, 's így egyedül hiteles kiadásához „Toldalék-Észrevételeket“ irt egy Hazafi. Többen, kik a Hittelt honi nyelven birják, abeli kívánságokat nyilatkoztaták, hogy a' Toldalék-Észrevételeket is örömetst bírnák magyarul. Ezen kívánságnak ohajta eleget tenni

Pest. Aug. 30-dikán 1830.

a' fordító.

1.

A' hitel értelme.

Ha azon megfogást, mellyet a' hitel szóval kapcsolunk össze, legtágabb értelmében vesszük, más ígéréten való bizodalmat jelent; ezen bizodalom mindig kétféle, először, hogy az ígérő képes teljesíteni, másodsor, hogy akarja is teljesíteni ígéréten. Ezen bizodalom első fele az ígérő vagyonán, másodika erkölcsiségén (moralitásán) 's ha ez meg találna csalni, azon bizonyosságon, mint a' hitel harmadik elemén, alapul, hogy őt a' teljesítés akarására kényszeríteni lehet. Önségéd ellenkezik a' status ideájával, a' statusban birói segéd nélkül polgártársunktul nem lehet, nem szabad semmit kicsikarnunk. Innen következik, hogy a' hitel utolsó 's legfőbb alapja az igazság olly kiszolgáltatása, mellyre teljes bizodalommal támaszkodhatunk.

Minden ígérő halandó ember, ha meghal, minek-előtte ígérete teljesítését követhettük, a' teljesítés kötelessége örökösire szál, kik erkölcsisége a' hitelezés alkalmával nem volt számba vehető, 's így a' hitel bátorsága egészen a' birói segédben való bizodalmon épül.

Legnagyobb annak hitele, kinek szavaiban, nem tekintve birói segédet, bizunk; 's valóban egy hitelező se kíván birói segédre szorulni, 's a' hitelezés által pörbe keveredni; mind a' mellett elkerülhetetlen bizonyosnak lennie, hogy, ha kívántatni fogna, birói segéd hijával nem lesz.

Mind ezen vizsgálódások meggyőznek bennünket, hogy csak ott állhat fen, csak ott virágozhatik a' hitel, hol az igazság kiszolgáltatására teljes bizodalommal támaszkodhatunk. Ez, mennél előbb segít, mennél kevésbé kerül, annál tökéletesb.

2.

A' Szerző Ur előszavához.

Ha a' Szerző Ur mind azon panaszit, mellyek a' honunk virágzásának ellentálló akadályokat olly nemes buzgással ábrázolják, egy tekintettel fogjuk fel, nem egyebek azok a' belátás hiján való panászoknál. 'S ezen segítni hogy lehet? bizony csak tanítás, nevelés és nemesb értelmű felvilágosítás által.

3.

A' bevezetéshez.

Senki se fog a' részben ellentmondani a' Szerző Urnak, hogy a' hitel hija nagy, a' boldogulás nevedését

mindenkor akadályozó rossz; azonban el ne mellőzzük abeli mély igazságu állítását, hogy az egyedül pénzbeli összeköttetésink hibás elrendeltetésének következése.

4.

A' tárgyat megelőző észrevételekhez.

Ezen előző észrevételek fen kimondott abeli meggyőződésünkre vezérelnek vissza, hogy minden rossznak a' belátás hja szolgál okul. Nagyok, 's nem vehetők eléggé szívünkre a' Szerző Ur ezen szavai: „Egyedül véleményünk szabad közlése által juthatunk az igazsághoz“. Szintolly fontos, mit az egyesületekről mond a' Szerző Ur. Hol egyes személy belátási, eszközi elégtelenek közhasznu cél elérésére, ott csupán többek egyesülése érheti el azt. A' célhozjutás mindég eszközökbe 's fáradtságba kerül, ezek, felosztva többek közt, terhül nincsenek, egyes személynek rendszerint felülmulják tehetségit.

5.

Pénzbeli vagyonosság. Földbeli vagyonosság.

Évezredek olta vetekedének a' pénzesek és földbitokosak egymással. „Between landed and monied men“, mondja az Angol. Ezen vetekedés, melly a' régi Görögök és Romaiak közt véres háborukat gerjeszte, szeli-

debb 's beleplezett alakban mai napiglan fenmaradt. A' pénzesek természet szerint hatalmasabbak; azon nagy szabadságok, mellyek részint természetileg függnek össze a' földhírással, részint szerzett (positivus) törvények által ruháztattak rá, a' pénzesek ezen hatalmát kisé gyengitik; a' civilizált nemzetek törvényhozó hatalmai az ugy nevezett uzoratorvényeket szegzik ellene; de még egy uzora törvényt sem ismerünk, mellyet igaz, más törvény oltalmazta forma alatt elmellőzni nem lehetne.

— — — — — Pitt, a' makacs és sila, 44, 46ért, mellyeket a' status kincstára számára nyilvános kölcsön útján vön fel, 100at kötelezni nem átalott. Ennek, ki nem érte semmit is az országi gazdasághoz, egész Europa majmolta abban elkövetett hibáit. A' pénzbeli vagyonosság nagyobb hatalmának a' földbeli vagyonosságénál még ma is mélyen állnak egész Európában gyökerei. Ezeket egyedül mesterséges institutumok, azaz czélarányos hitelintézetek irthatják ki. De sikeretlenek erre nézve az alkalmatlan 's hibás, nagy részint már el is enyésztelett franczia territoriális és hypothekás bankok. Elégtelenek az ugy nevezett hitelsystemák is, mellyek Poroszországban mintegy 70 esztendőök előtt állittattak-fel, 's az olta több német tartományban utánaztattak. Mert ezek

a' földbirtokcsak egyoldalú védszövetségi az uzsorások ellen, mint olyanok, a' földbirtosoknak használnak, de gyökerestül a' rosszat ki nem tépik, elégtelenségek a' földbirtokosok nagy kárára, még pedig Poroszországban, világosan be is bizonyult az újabb időkben. Szintolly elégtelenek a' londoni, hamburgi, amsterdami 's más helybeli eféle bankok; mert ezen hasonlólag egy oldalú intézetek, a' pénz concentratiója által, nagyobbítják a' pénzbeli vagyonosság hatalmát, 's a' földbirtokosok kamatával semmit se gondolnak. Azon hitelintézetnek, melly egészen helyre hozhatja a' súlyegyet, 's a' földbeli vagyonosságot függetlenné teheti a' pénzbelitül, közbe kell állnia, hogy egymást ne erintsék, egyedülvaló mindég kész kölcsönadóvá, egyszersmind egyedülvaló hitelezővé lennie, 's valamint a' pénzt kölcsönadó hitelezők, úgy a' pénzt felvevő adósok igaz követményeit egyenlő jó akarrattal, egyenlő hiységgel védnie.

6.

Egy köz hitelintézet elkerülhetetlenségének megmutatása.

Hogy errül meggyőződheünk, nyomozzuk ki 's vessük egybe a' hitelezők 's capitalisták (tőkepénzesek) kölcsön adott tőkékire, és az adósok kölcsön vett pénzekre viszonyló követményit.

A' tőkepénzes kívánja:

1. Azon teljes bizonyosságot, hogy a' kölcsön adott tőkéből soha semmi el nem veszhet.

2. Hogy nagy kamatot kapjon.

3. Hogy a' tőke 's kamat pontosan 's költség nélkül fizetessék a' kötelezett időben.

4. Haszontalanul nem akarván tőkét hevertetni, kívánja, hogy annak kikamatozására mindenkor legyen alkalma, és ezen alkalomhoz jutása semmibe se kerüljön.

5. Jóllehet kölcsön adta tőkét, továbbad is korlátok közé szorítottan hatalmu ura kíván maradni pénzének, hogy azt a' kötelezett idő lefolyta előtt is vissza vehesse, ha vagy bővebb haszonnal adhatja kamatra, vagy előrelátatlan esetekben maga szorul rá. De mivel az adóstul vissza nem követheti idő tölte előtt, azon just tartja fen magának, hogy másnak engedhesse át adósa kötelező irását, 's így visszakaphassa pénzét; hogy pedig, midőn használni akarja, ezen jusa foganatos legyen, kívánja

6. Hogy azt sikeresíteni soha alkalom hijával ne legyen 's a' kötelező irást költség 's veszteség nélkül adhassa el.

7. Kívánja, hogy vagyona állapotja, 's kölcsön adott tőkéi mennyisége, mennyiben hasznosnak találja, titkon maradjanak.

Az adós viszont kívánja:

1. Hogy a' szükséges summát, mihelyt rá szorul, tüstént kölcsön kaplassa.

2. Hogy ezen summának szerzése költségbe ne kerüljön.

3. Hogy a' fizetendő kamat csekély, 's mellékes költségei ne legyenek.

4. Hogy a' felvett pénzt csak addig köteleztessék kamaton tartani, míg rá szüksége van.

5. Hogy azt kényelméhez képest, ha részenként is, fizethesse vissza. Kívánja tehát

6. Hogy a' tőke sem egyszerre, se részenként fel ne kéressék tüle.

7. Hogy kedvezést nyerjen, ha előrelátatlan esetekben pontosan nem fizethetne.

8. Hogy a' hitelezőtől semmineműkép ne függjön.

9. Nem akarja nyilvánossá tétetni, hogy, 's mennyivel tartozik.

Ezen viszonos követmények egybevetéséből látjuk, hogy egy részint egyenes ellekezetben állnak, 's hogy azokat csak egy közbejövő hitelintézet egyezheti össze, melly, mint a' hitelezőnek, úgy az adósnak avval szolgálhasson, mit egyik rész a' másiktól megtagadni kéntelen.

Ezen hitelintézet köteles:

1. A' kamatlábat kormányozni 's az ország állapotjának boldogítása tekintetéből annak alábszállításán mun-

kalkodni. Ez által a' capitalistákat, kik nagy nyereséget várnak tőkéiktől, hasznos munkásságra 's szorgalomra fogja üsztönözni.

2. A' capitalistáktól minden summát, mellyel kínálják, kamatra elfogadni, 's arrul kötelező irását adni, mellyet minden előmutató kifizetethet magának.

3. A' nekik tartozó fizetéseket mindég a' legszorosb pontossággal letenni.

4. A' capitalistáknak adott kötelező irásoknak nyilvános 's könnyű forgást szerezni, hogy tőkéiket kények szerint mindenkor visszakaphassák.

5. Mindennek, a' ki pénzt kíván kölcsön venni, annyit hitelezni, mennyit az általa ajánlott hypothekára lehet, 's azt első kérelmére megtenni.

6. A' kölcsönt annyi időre adni, mennyire kívánja, a' tőke akar egész akar részenkénti felmondását szabad akarátára bizni, maga pedig a' felkérés jusáru! egészen lemondani.

7. A' kölcsönvevőket minden mellékes költségektől felmenteni, s' a' kamatozás terhét egyedül maga viselni.

8. Ha az adóst szerencsétlenség érte, 's e' miatt pontosan nem fizethet, a' mennyire önbátorsága engedi, kedvezni nekie.

9. Az adósok kötelező irási helyett a' magáéit forgásba bocsátni, 's az által az adósok neveit a' nyilvánosság előtt rejtve tartani.

Hol ezen szolgálatokat teszi egy hitelintézet a' magányos (privat) hitelnek, ott ez a' tökéletesség legmagasb fokán áll, 's részén minden lehető könnyebbség. Erre nagy tükepénz szükséges, melly csupán itt tegye szolgálatit; illyest egyes személytül hiába várunk, megkivántatik tehát, hogy azt actiák utján több capitalista összesítse.

Ezen tökéletességgel a' föld kerekéségén még egy országban se dicsekedhetik a' magányos hitel, nincs még hitelintézet, melly megtenné az említett szolgálatokat; de mi itt ideált vevénk fel, mellynek elérésére minden fenálló hitelintézetnek törekedni kötelessége.

A' statusi hitelenek legtöbb sajáta az említett tökélyek közül, 's az által a' magányos hitellel, erre nézve igen ártalmas concurrentiába lép. De vannak hiányi is, mellyek igen nagy kárára válnának, ha egy jól organizált, 's a' fen előadott követményeket teljesítő hitelintézet egyedül a' magányos hitellel foglalatoskodnék, 's körébül a' statusi hitelt egészen kizárná. Könnyen mind a' kettőre is kiterjeszkehetnek, 's az által a' közjót hatalmasan emelheti.

7.

Jövedelmező birtok.

A' jövedelmezőség megfogását mind eddig egészen el-
mellőzték a' statusi gazdaság tudományában; a' jövedel-

mezőség egyes nemeiről, telekbeli jövedelem, pénzkamat lak- és haszonbér (arenda) 's a' t. nevezetei alatt értekeznek a' statusi gazdaság tanítói, de ezekből a' jövedelmezőség nagy hasznu, közönséges megfogását még nem abstrahálták, melly törvényt szab a' jövedelnek minden nemeinek, 's az ezekről szóló tudományt némelly benne még létező tévelygéstül megszabadítja. Szerző Urunk ezen véleményünk részére áll, midőn se kincset (pénzt) se mezőt (fekvő jószágot) vagyonnak nem tart, hanem csak azok haszonvehetőségét. A' haszonvehetőséget, melly a' statusi gazdaságban veendő fontolóra, jövedelmezőségnek nevezzük, 's a' jövedelmező birtokot, a' nemjövendelmezőtül megkülönbözzük, 's az eszköz nélküli jövedelmezőséget az eszköz általi jövedelmezőségtül. Minden jövedelmező birtok tőkepénz. Van fontozható (ponderabilis) és fontozhatatlan (imponderabilis) tőkepénz.

8.

Szegénység, gazdagság.

A' köz életben sokféle értelmü mind a' két megfogás. Minden megfogásnak határozott 's változhatatlan értelmet szabni, a' tudomány dolga. A' szegénység és gazdagság tudományos tekintetben viszonyos (relativus) megfogások, mellyek a' célhoz juttató eszközök aranylatára vitetnek. Hol több az eszköz, mint a' cél elérésére szükséges, ott gazdagság, hol a' jelen eszközök a'

czél elérésére elégtelenek, ott szegénység van. Az eszközök ugyan azon összesége tehát gazdagság, 's egyszersmind szegénység is lehet, a' mennyiben az általok elérendő czél több vagy kevesb eszközt kíván. A' honnan méltan szegénynek mondjuk azon herczeget, kinek 5000 forintnyi, 's gazdagnak azon parasztot, kinek szintannyi jövedelme van; bebizonyulnak így a' Szerző Ur a-beli állítási, hogy az a' szegény, ki nem mindenkor bizonyos élte szükségéhez juthatni, 's szegénysége annál nagyobb, mennél nagyobb azon bizonytalanság.

9.

A' pénz jövedőbeli beszédésének becse.

Mit a' Szerző Ur mond: „Ha száz esztendő alatt fizetik vissza pénzemet, nekem semmim sincs, 's nem is lesz soha“, tökéletes igaz, a' hol nincs hitel; de hol jó lábbon áll a' hitel, ezen messze küvetményemet eladhatom, 's 100,000 forintért, mellyek ideje száz esztendő mulva telik, 5el 100tul 760 forintot, 's ha egyes kamattal fizetendő, 5el 100tul 4562 forintot kapok. Ezen példa is bizonyítja, melly fontos, jó rendbe szedni a' hitelt.

10.

A' pénz kamatra adása.

A' pénzes még azon országban is, a' hol nincs hitel, sokkal boldogabb a' földbirtokosnál; mert ingó lé-

vén vagyona, az egész világot jövedelmei vásárának nézheti. Ha nincs is az országban pénze kikamatozására alkalma, az országon kívül annyi meg annyi forgó statusi adósságok 's más nyilvános papirosok közül kényére választhat, 's megszerzések csak kevés provisióba kerül. Ellenben, ha a' földbirtokosnak az országban nincs hitele, külföldön hiába keresi,

11.

Adósságos és adósságtalan vagyon.

Szerző Urunk egy földbirtokosnak, kinek 40,000 forintnyi tiszta, adósságtalan jövedelme van, avval való összehasonlítása, kinek jövedelme 100,000, de abból, 60,000-et hitelezőinek kamatul fizetni kénytelen, bővebb fejtegetést érdemel. Ez a' leggyengébb belátásut is meggyőzi a' hitel kőz, 's valamint a' nyilvános, úgy a' magányos boldogulásra nézve fontos szükségérül, 's hijának ártalmas következésirül.

Előbb az adóssággal terhelt földbirtokos ottani helyzetét fogjuk vizsgálni, hol fenáll olly hitelintézet, millyet kívántunk, aztán az ottanit is, hol, mint nálunk, hypothekás hitel nincs. A' kívánt intézetet pedig hypothekás banknak fogjuk nevezni.

A' Szerző Ur felveszi, hogy az adóssággal terhelt földbirtokos egy millióval tartozik, 's esztendőnként 60,000 forint kamatot fizet; ez a' 100tul 6al fizetett

kamatot teszi fel. E' szerint olly jószágot kell az illy földbirtokosnak adnunk, melly 100tul 6al, 100,000 forint tiszta jüvedelmet hoz. Hogy pedig 100tul 6al 100,000 forint tiszta jüvedelmet hozzon a' jószág 1,667,000 forintnyi értékünek kell lennie. Vegyük fel, hogy adóssággal terhelt birtokosunk esztendőnként csak 20,000 forintot költ szükségire, 's többi jüvedelmét tartozási lerövására kívánja fordítani, hogy adosságátul megszabaduljon. Esztendőnként tehát 20,000 forintot róhat-le 's kamat és adósságenyészto fundusa (Zilgungsfond) 80,000-et nyer. Minden fizetéssel nevededik adósságenyészto fundusa, évenként tehát, ide számítván minden lerótt 20,000 kamatát, 1200 forinttal.

Alljon fel már most a' hypothekás bank. Ez az ország minden hypothekás adosságit átveszi, saját kötelező irásával váltja fel, 's ez által a' földbirtokosak egyedülvaló hitelezőjévé, 's hitelezőinek egyedülvaló adosává lesz. A' ki hypothekás hitelre szorul, nála felleti, a' ki hypothekára kíván pénzt kamatra adni, nála leheteti. E' mellett a' kamatot leszállítani kezdi, 's elébb 5re 100tul, 's néhány esztendő mulva 4re 100tul szállítja le. Ez által emeli a' földek értékét. Ugyan azon jószág, melly a' 100tul 6al számított kamat mellett 1,667,000 forintot ért, 100tul 5el számítva 2,000,000 4el 2,500,000 forintot fog érni. Ezen 333,000 vagy 833,000 forintnyi vagyonnevededés a' birtokosnak semmi farodságába se kerül, 's az első esetben esztendőnként

ként 10,000, a' másodikban 20,000 forinttal kevesb kamatot fizet. Az előbb fizetett 20,000 forint helyett az első esetben 30,000, a' másodikban 40,000 forintot fizethet azon tőke, mellyel tartozik, leróvása fejébe. A' helyett, hogy a' tőke leróvása fejébe fizetett előbbi summa 1200al kevesbitette a' kamatot, most a' kamat esztendőnként 1500, — 1600al kevesbedik. Adósságyenyésztő planumát a' bank statumai minden haborítás ellen bátorságba helyezik; mert ezeknél fogva a' bank minden kerek szászbul alló leróvó fizetést elfogadni köteles. Ez által a' földbirtokos bizonyossá tétetik, hogy adóssága leróvására készített pénzébül teljes százak haszontalanul 's az adósságyenyésztő planum ellenére heverni nem fognak. Ugyan ezen statutumok szabása szerint a' bank fel nem kérheti a' földbirtokosnál levő tőke egy részét se, mig pontosan fizet. Ez bátorságositja az adóst, hogy felvett adósságyenyésztő planumát haborgathatni semmi se fogja, 's előre szorosan felvetheti, hogy 1 milliónyi adosságát 18—20 év leforgása alatt egészen leróttá, 's akkor 100,000 forint tiszta jövedelemhez fogott legyen jutni. A' pénz miképeni szerzése gondjaitul, a' pénzszerzés és a' hitel mellékes költségitül, mellyek, ha nincs hitelintézet, igen terhesek, egészen ment; személyesen senkinek sincs lekötelezve, 's tartozása leróvásának ideje alatt szintolly független, mintha senkinek semmivel se tartoznék.

Ha ugyan azon földbirtokos helyzetét a' mai időben, hol nincs hypothekás bank, 's a' hypothekás hi-

telnek semmi védelme, tekintjük, egészen másképp tünik szemünkbe, ha mindjárt csak 20,000 forintot költene is az első esetben szükségire, 's 80,000 et szánna esztendei jövedelmibül adósságyesztő fundusul. Ebbül kamatra 60,000 megyen fel. Mi teszi bizonyossá, hogy hitelezői tőkék fejébe esztendőnként 20,000 forintnál többet követni nem fognak? Azon milliúnak, mellyel tartozik, több ura lehet, talám 40—50 's még több. Ezek nagy szolgálatnak nézik, hogy hitelt adtak nekie. Ennyinek lekötelezve lenni mi szörnyü baj! 's időrül időre áldozatokba kerül az eféle kötelezettségek mindenike. A' hitelezők követményi tükéikre nézve különb különbfélék lehetnek. A' millio forint közt 40—50 ezernyi positiók jöhetnek elő. Többen tükéikre szorulhatnak a' hitelezők közül; némellyek meghalnak, örökösi lesznek hitelezőkké, 's okot találhatnak tükéik felmondására; így megeshetik, hogy az adóstul nagyobb tükéket kérnek fel, mint adósságyesztő fundusa gyöz. Ha nem fizet, oda hittele, a' milliót, ha nem egészen, nagy részint felkérlik, 's illy szorultságát mikép gyözze meg? Hogy fizethessen, a' mivel egy helyt tartozik, más helyt veszi kölcsön; kap-e, 's tüstént, midön megszorul, igen bizonytalan, 's *nem* inkább, mint *igen* a' felelet. Midön kölcsönt keres, agensek, 's többféle nevü pénzkufárokhoz (*Geldmäkler*) folyamodni kénytelen. Ingyen senki se szolgál, szolgáltatni nem olcsók, 's a' hányszor birtokosunk hitelezői válnak, annyszor nevededik tartozása, 's adósságyesztő-

tő planuma szertezuzva! Ezen elmellőzhetetlen bajt csak egy uton lehet elkerülni. Ez olly kötés, mellynél fogva a' hitelezők mindnyájan elfogadják az adós enyészttő planumát. De ezen kötést próbálni veszélyes, 's alig ha elsül. Veszélyes azért, mert az adósságbeli állapot nyilatkoztatására vezérel, mellynek titkolása legerősb gyámola volt birtokosunk hitelének. Mig a' kamatokat pontosan fizette, 's ha még időről időre tőkétet is lerótt, terhes adósság gyanujába nem esett, 's elmellőzte adósságbeli állapotja szoros kinyomoztatását; bátorodhatik e ezen nyugalmát, 's a' rula való jó véleményyt, mellyhez annyi fáradsággal juta, háborgatni? De bátorodjék, mi nehézségekkel lesz megvívni kéntelen! A' hitelezők egyike sem áll rá, hogy feldaraboltassanak tőkái; a' kielégítés ideje rendét meg kell határozni; egynek korá másnak késő terminusok nem fognak tetszeni, az adós ajánlotta terminusokat egy se fogja egészen elfogadhatóknak találni; 's végre még a' kötésért való kezesség nagy pontja is szóba jő. A' hitelezők tudják, milly adósságok terhelik adósokat, mindenik ezen kérdéseket teheti: Ki tesz bizonyosakká, fog e az ajánlott egyezés minden határádkor pontosan teljesítettni? Adósunk erkölcsiségéről meg vagyunk győződve, 's nem kétkedünk, hogy erős feltétele, pontosan cselekedni ajánlati szerint, de annyi idő leforgása alatt, mennyire a' kötés terjed, valljon haboruk, vagy elembeli csapások a' teljesítést nem lehetetlenithetik e? Nemde kimulhat az

alatt, 's kényszerithetjük e, hosszas pörbeli utakra szorulás nélkül a' még hátra lévő terminusok megtartására örökösit? Ezen aggodalmakat legrövidebb uton elszunyaszthatná egy bankász (banquier) kezessége, de sok költségbe kerül ez, 's elviselhetetlen terhhé válik, mert az eféle kezes az adós gondviselését, 's jövedelmei intézését fogja kívánni.

Igy a' Szerző Ur azon fájdalmas allitását, hogy az adóssággal terhelt földbirtokos hitelintézetek hija mellett, ha bőven marad is tiszta jövedelme, azt tartós időre sajátának nem mondhatja, azon, a' felüleges olvasók előtt paradoxum, vagy éppen hihetetlen allitást, mondom, olly világosan bebizonyítottuk, hogy többé a' legsilányabb elme se kételkedetik valóságán. 'S pedig a' földbirtokosban valódi igaz férfit vőn fel bizonyításunk, a' ki legpontosb szorgalommal viseli gondját gazdaságának: mennyivel súlyosbak az ábrázolt rosszak olly földbirtokosra nézve, kiben hiánylik ezen szorgalom?

Mind azok, miket olly nemes buzgással, olly mélyenható igazsággal mond e' tárgyul a' Szerző Ur, mind azok arany szavak, mellyeket leghévebb érzettel elegendé nem fontolhatunk. Valljon fogják e polgártársink keblét érdekelni? az életre hatni fognak e? Kétségbe kellene honunk sorsán esnünk, ha illy ékesszóló férjfi szavai meg nem halgattatnának.

12.

Gazdaságos hitel.

A' statusi gazdaság tanítói különbséget tesznek a' hypothekás hitel, záloghitel, személyes hitel 's ennek neme a' kereskedési vagy váltóhitel (Wechselfredit) között. Mind ezen különbözetek azon hátorságra viszonylanak, mellyen a' hitel alapul, 's csupán formabeli különbözetek. De a' hitel sokkal főbb fejlesztása, mellyet keresztetésének célja köt ránk, 's a' melly által hasznárol, becsérül, fontosságárol, 's elkerülhetetlenségérol való ítéletünk bizodalmat egyedül nyerhet, egészen elmellőztetik, 's mind eddig még nem hallatott.

Hitelt csupán három célbul keresünk:

1) vagy, hogy nagy szorultsagban 's szükségben segíthessünk magunkon, akar magunk okoztuk a' szükséget, akar nem,

2) vagy, hogy nyerekedhessünk a' kölcsön vett pénzzel,

3) vagy, hogy a' kölcsön vett pénzt megemészsük, 's élelményeket szerezzünk magunknak.

Hogy ezen három esetnek illőbb neve legyen, az első esetben szükségbeli hitelnek, a' másodikban gazdaságos hitelnek, a' harmadikban gazdaságtalan hitelnek mondhatjuk. A' hitel fen említett neveinek mindenike tartozik, sőt kell is tartoznia ezen különbözet vala-

mellyikéhez. Mind a' két felosztás, összesorozott (coordinatus.) Ez, mellyben a' kérdés: minek? a' czél, ama pedig, mellyben a' kérdés: mikép? a' forma származéka.

A' szükségbeli hitel a' vagyon megtartására, a' gazdaságos a' vagyon nagyobbitására, a' gazdaságtalan a' vagyon kisebbitésére szolgál. Minden munkás és iparkodó férfi, a' ki valamit szerezni kíván, a' gazdaságos hitelt hasznára fordítja. Midőn ősi jószágot akarunk kiváltani, 's tudjuk, hogy több jüvedelmet hoz, mint a' pénz, mellyel kiváltjuk, ha magunknak nincs aynyi pénzünk, mennyi kívántatik, kölcsön kérünk, 's így a' gazdaságos hitelt vesszük segédül.

Midőn jószáginkban posványok száritását, erdők irtását, a' vizárak ellen töltések hányását, vizek leárkolasát, csatornák ásását, gátak csinálását, ser - 's palinkaházak építését, malmok igazítását 's más javításokat hasznosaknak látunk: felvetjük, mibe kerülhet a' hiányló pénz kamatravétele, 's ha kisül, hogy jószágink jüvedelmének nevedése a' javításokra költendő pénz kamatánál többre megyen, kétkedés nélkül nyulunk a' kölcsönhöz; ez gazdaságos hitel. Szintugy számozunk, ha saját penzünkön tétetünk javításokat. Ha látjuk, hogy penzünk több hasznot hajt más uton, a' javításokkal felhagyni sikerünkre szolgál.

A' kereskedő, ki azért vesz árukat (portékát), hogy azokat nyereséggel adhassa el, hitelbe veszi, vagy pénzt kölcsönöz kifizetésekre, ha bizonyos abban, hogy

kevésbbe kerül a' hitel, mint leendő kereskedési nyeresége; ez is gazdaságos hitel.

Keves, vagy tón egy jeles kereskedői ház sincs, mellynek adóssági nem volnának. De a' valódiak a' gazdaságos hitelhez folyamodnak.

A' legdusabb bankok adósságokat tesznek, mihelyt banknotákat bocsátanak ki; de igen gazdaságos a' hitel, mellyet használnak; mert a' banknoták készítése keves költséggel jár, 's ezen költségek néha a' veszendőbe menő banknoták által megkerülnek; a' banknoták, vala-mig folyamatban vannak, a' bankoknak kész pénz gyanánt hoznak kamatot.

Olly fontos a' gazdaságos hitel, 's mint a' kész pénz, nem csekély 's elkerülhetetlen keresményut. Nincs ország; melly nélküle boldogulhatna 's gazdaggá lehetne.

De faként az erdőben csupán vegetatio ereje által a' földből koránt se nő; hanem mesterségesen kell azt készíteni. Egyedül hitelintézetek, jó hiteltörvények 's az önkény ellen teljesen bátorságosított igazság kiszolgáltatás erősítheti, védheti 's teheti azt a' virágzó 's nevedő boldogság ingatlan gyámolává. Hol ezen el nem kerülhető alapok egyike vagy másika hijával van, ott igen nehéz keresni, ha szükséges, 's rá csak ritkán 's történetből akadunk. Ha pedig a' három közül egy alapja sincs, mint egy országban, mellyet olvasóink jól ismernek, a' legnagyobb mértékben állnak ott elő azon szerencsétlen következtetések, mellyeket olly igaz színek-

kel fest a' Szerző Ur; fel kell ott a' jószágjavítással hagynunk; hiába adott legtermékenyebb mezőket a' természet, legdusabb ajándékitul megfoszt a' műveltség hija.

13.

A' földbirtokosak függése hitelezőiktől.

Ottan, hol az említett alapok nélkül szükölködik a' gazdaságos hitel, pótlányokra (surrogatum) szorul, 's legszorgosb ezek közt az adós erkölcsisége 's takarékosága. Ez a' vigyázatos tőkepenzest, mindenkor szemmel tartani kénszeríti az adós gazdaságát. Melly terhessé lesz ez által az adósnak hitelezői belátásitúl, véleményitül, sőt szeszélyitül, 's a' mint igen helyesen mondja a' Szerző Ur, legkisebb gyanujátul való függése. Polgártársink egy legérdemesbike atyjátul szembetünő, mintegy harmadnyira adósságokkal terhelt jószágot nyert örökségül. Terhére lévén hitelezői száma, olly tőkepenzt kerese, melly által egyszerre lorázhassa nyakárul. A' hiteles batorságnál fogva, mellyet adhata, egy magnásunknál, kinek mindég van kölcsönre kész pénze, a' keresett tőkét csak ugyan meg is lelte. Éppen egy mulató kert készítéséhez kezdé, midőn a' kölcsönbeli egyezés elintézése végett hozzá jött a' magnás. „Nem“ ugy mond a' magnás, „ki mulató kertre költ, annak kölcsön semmit sem adok,“ 's szavát meg másolta. Illy szörnyitő a' földbirtokos függése hitelezőitül. Ugyan azon földesur idő

jártával gazdag 's szeretetre méltó nőt vőn , ki a' mulató kertről semmi kincsért le nem mondott volna.

14.

Csak a' vagyonos nemzet szabad.

Ezen nagy 's tagadhatatlan szókat kastélink 's alvó szobáink ajtaira kitörülhetetlen vonatokkal kellene felírunk , hogy mindég szemünk előtt legyenek , 's vezérül szolgáljanak az életben.

Szabad nemzet akarunk lenni , 's véljük , hogy az vagyunk. De vagyunk e, ha nincs gazdaságos hitelünk , ha a' tőkepénzes eltilthat egy mulató kert gyönyörítül , ha az uzsorás , akar keresztény , akar zsidó , nagy követményi miatt nem javithatunk jószáginkon , sikeres gazdasági éparkodás által nem nevelhetjük jövedelminket? Csak a' vagyonos nemzet szabad , gazdaságos hitel nélkül vagyonossá egy nemzet se lehet.

15.

A' hitel tartósságának bizonytalansága.

A' Szerző Ur azt kívánja , hogy a' földbirtokosnak fontos ok nélkül fel ne mondathassék a' hitel ; de ezen fontos okok csak a' felmondóra nézve lehetnek fontosak. Az adós támadásokat előre nem láthatja , nem bizonyos tehát , hogy a' kölcsönt addig használhatja , meddig cél-

jai, mellyekből vette, szüksége hozza magával. Az alkalmatlan időre esett felmondás megháborítja gazdasági iparkodásának plánumit, 's következhetik, hogy, ha a' felkért tőkét másutt terh nélkül fel nem veheti, planumi el nem sülnek. Ennek elharitása végett, a' Szerző Urnál tovább ereszkedünk, 's követjük, hogy a' földbirtokosnál lévő tőkét, míg használni kívánja, felkérni ne lehessen, 's viszont, hogy a' tőkédért haszontalanul ne kamatozzék, a' kölcsönt, mikor tetszik nekie, kénye szerint, akar egészen, akar részenként mondhasza fel, 's fizethesse vissza. Ezen követményeck mind a' ketteje ellenkezik a' tőkepenzes interesséjével. A' részenkénti fizetés, melly feldarabolja tőkédjét, kedvére nincs, 's abeli jusárul sem akar lemondani, hogy tőkédjét, ha vagy rá szorul, vagy nagyobb haszonnal adhatja kamatra, vissza követni szabad legyen; 's követményi szintolly igazak, mint az előbb említett ezekkel ellenkezők — adósa követményi. Itt tehát, látjuk, a' hitelező 's adós interesséi ütköznek össze, 's ezt el nem harithatni, míg a' kettő eszközetlenül érintkezik; ezen összeütközést csak egy közbe jövő hitelintézet mozdithatja félre, melly az adóst kölcsöne minden nemü felmondása ellen bátorságba teszi, 's a' hitelező annak vagyonával való kényszerinti bánását korlátok közé nem szorítja. Ezekből a' fen említett hypothekás bank, 's a' számára adott statutumok czélarányossága nyilván következik.

16.

A' kamatláb. (Zinßfuß).

Igaz, hogy nálunk összetett kamat kétannyira nevelheti a' tőkepénzt 12 év alatt. Igaz, mivel nálunk 6 100tul a' törvényes kamat. De hogy ennyi, 's olly rövid idő lefolytával a' tőkepénzt kétannyira nevelheti, országunk elsőségi közé ne számítsuk; ezen nagy kamat, mellyel az uzsorás, csak azért is, mert törvényes, meg nem elégszik, valóságos országi csapás. Csupán a' tőkepénzest dusicja, még pedig a' földművelés, kereskedés, 's keresményi ipar (Ertwerbßeiß) róvására. Hol 6 100tul a' kamat, a' földbirtokos ottan csak olly javításokhoz foghat, mellyek legalább 8at adnak 100-tul. A' pénzkamat minden dolog árának tevő része. A' nagy kamat mindennek árát emeli. Kamatláb 's jüvedelmi ár (Rentenpreis) ugyan azon egy dologra illő, hasonértelmű kifejezések. Nagy pénzkamat csekély jüvedelmi ár. A' jüvedelmek különféle ára természetekhez képest mindég sulygyenre törekszik. Ha jószágot veszünk, nem földét, hanem jüvedelmét fizetjük. Hol 6 100tul a' kamat, azon jószágért, mellynek jüvedelme hat ezer, száz ezer forintot adunk; hol pedig 5 100tul, ott ugyan azon jószágot száz husz ezer forintnál alább meg nem vesszük. Így a' kamatláb vagyonunk névbecsét (Nominalwerth) is meghatározza.

A' kamatláb csillagunk minden tartományiban a' vagyonosság és civilizatio legbiztosb mértéke. A' dus 's civili-

zált tartományokban igen alant áll; a' szegény- 's civilizálatlanokban szerfelett terhes nagysága. Ásia némelly tartományiban kész zálogra (Faustpfand) is 40be 100tul kerül a' kölcsön. Keletindiában, melly civilizált nemzetet ural, jóllehet általa nem kormányoztatik, 15 100tul a' rendszerinti kamat. Nyugotindiában szintannyi. Hollandiában, mig virágzék, $2\frac{1}{2}$ el 100tul fizették a' hypothekás kamatot, a' Hollandok azért adták örömetst pénze- ket 5el 6al 100tul idegen kormányoknak kölcsön.

A' sokszor említett hypothekás banknak, mellyet a' Szerző Ur által olly híven előterjesztett akadályok elmozdítására egyedül alkalmas eszközül nézünk, honunkban tiz — tizenöt év alatt a' hypothekás kamatot 3ra 100tul kell leszállitnia. Akkor ugyan a' capitalista tőkéje huszonnégy évnél előbb kétannyira nem szaporulhatand, 's a' tőkepénzes földbirtokosfeletti hatalma elfogott tünni. De kevesbet élend akkor másnak veritékes keresményibül, takarékosb 's szorgalmasbbá lenni kényszerülend, 's a' köz vagyon — nemzeti vagyon — ország tőkepénze — bár hogyan nevezzük —, sokkal kevseb idő alatt öt — sőt tizannyira emelkedendik.

17.

H y p o t h e k a.

Tökéletes igaz, mit a' Szerző Ur mond, hogy mi legbiztosb hypothekát adhatunk, 's éppen olly igaz,

mint szinte mond, hogy hypothekáinkra, még ott se kap-
hatunk kölcsönt, hol elégséges a' pénz. 'S ennek oka?
Szerző Urunk az igazságkiszolgáltatás hiányinak tulaj-
donítja. Ezt, 's hogy azon hiányok megölik a' hitelt,
senki se tagadja, de nem csupán azok hitelünk semmitői.

Mit kíván a' capitalista, ha pénzt ad hypothekára
kölcsön? Kivánja

1) hogy a' hypothéka értéke, kölcsönzendő tőkéké-
jét felülhaladja.

2) pontosan 's hitelesen kívánja a' hypotheka ér-
téket ismerni. Jut e honunkban ezen ismerethez?

3) kívánja, hogy a' hypothekával kénye szerint,
's korlátlanul parancsolhasson. Jut e honunkban ehhez?

4) kívánja, hogy a' hypotheka csak neki legyen
hypotheka, ne korábbi vagy privilegiált hitelezőknek.
Akad e hypothekai könyvekre, mellyekből ezt hiselesen
megtudhatná? Hypothekai hivatalokra akad e, mellyek
errül számadás terhe alatt adnának bizonyságírásokat?

5) kívánja, hogy, ha nem fizethet az adós, tüs-
tént nyerjen birói segédet. Mi lábon áll e' tüsténti se-
géd honunkban, a' Szerző Ur elegendőleg előterjesztette.

6) kívánja, hogy, ha rá kényszerül, a' birói segéd
semmijébe se kerüljön, 's költségét teritse meg az, ki
miatt birói segédre kényszerült. Honunkban illyest vala-
mely esetben remélhet e? Költségei nem szembetü-
nők e, ha mindjárt ellensfelét a' költségek megtérítésére
ítélték is?

7) kívánja, hogy a' segédül hitt bíró a' hypothekát kész pénzen adja el, 's annak befolyó árából kölcsöntökéje elmaradt kamatostul kész pénzzel fizetessék vissza. Mi hasznára válik, ha pénz helyett földet kap, ka a' hypotheka egy arányos részét kimetszik számára, mellyet, ha pénzéhez akar jutni, rendszerint kárával eladni kénytelen?

Nem csupán törvénytartásunk hiányitlan függ tehát, hogy a' mi hypothekáink, noha magokban elegendők, a' czelelésre rossz hypothekák.

A' földek korlátlan bírása, hypothekai hivatalok, hypothekai könyvek, 's az ítéletek végrehajtásának más rende eszközülheti hypothekáinkat valamint az adóssa, ugy a' hitelezőre nézve jó hypothekákká. Ezek nélkül a' hypothekás bank, a' hitel legnagyobb védszere, melly által egyedül juthat a' tőkély legmagasb fokára, életre soha se jó.

18.

Miért van több hitele a' városoknak, mint a' földbirtosoknak?

Miért van keresetlen hitelek? miért kellenél több hitelek? Ezen kérdések megfejtése igen hasznos oktatásokra vezet.

A' városok egyesült társaságok, 's a' pénzt, mellyet kamatra kapnak, mint egyesült társaságok veszik fel; Mint ilyenek főgondviselet alá vannak vetve, gazdasá-

gok nyilvános, fizetési tehetségeket mindenki szemmel látja; egy magányos személy sem ajánlhat annyi hitelbeli alapot, mint a' jól kormányozott város; 's a' mi főkép érdekli a' hitelezőt, pontosan fizetnek, 's attul, hogy pörökbe keveredik, nem kell tartania.

Megeshetik, hogy a' szükségesnél több pénzzel kiáltanak, 's igen hibáznak, ha el nem fogadják; mert a' köz jóra bátorsággal 's haszonnal pénzt kiadni, még most egy város se lehet alkalom híjával. Vannak e mar kölcson 's zálogházaik, lakosaik hitelének könnyebbségére szolgáló hitelcassáik, mindenféle kármentő intézeteik, terméktáraik 's cassáik, mellyekből az azokra teendő előlegi költségeket gyűzik, discontocassáik, köz cassáik, mellyekben giro által esik meg a' fizetes 's a' t. 'S ha pénz kiadására eféle alkalmak nem volnának is, községeknek 's ön magoknak még is használhatnának az ajánlott pénznek a' kamat alábbszáltására való fordítása által.

19.

C z é h e k.

Egykor a' bölcs Montagne Svabországbán utazott, melly feül rosszat tarta idejében a' hir. Hazajüttekor rokoni kíváncsilag gyütlének össze nála, hallani, mi bohóságokat fog nekik Svaborságrul beszélni. „Igaz így kezdő szavait a' nemes, „igaz kedvesim, Svabországbán sok ollyast láttam, mit balgatagnak, nevetségesnek,

gyakran képtelennek nem lehet nem tartani, de akadtam sok olyásra is, minek, ha nem vizsgálom eredetét, bölcs kezdetét nem tapasztalom vala.

Ez minden emberi rendelkezések sorsa. Sürgető szükség, korszerinti cél szüli azokat. A' szükség elmul, a' cél kellete elenyészik; de fennmaradnak a' rendelkezések olly időre, mellynek szelleme nem türi; fennmaradásokat szenvedelmek, önhasznu ösztönök védik, a' familiák magányos (privatus) összeköttetésibe mélyen elereznek gyökeik, 's itt ott sérelem nélkül ki nem irthatók.

Eredetek idejében a' czéhek is igen hasznos intézetek voltak, 's a' keresményi ipar, sőt a' nyilvános szabadság, 's az erkölcsökre nézve igen sikeresek. Idő jártával minden megváltozott körülök, 's jelenleg a' keresményi ipar akadályi; az erkölcsiség, a' nyilvános igaz (jus), a' nyilvános szabadság más gyámokat nyert, 's azok már most csak visszaélések. Jut eszünkbe, hogy bizonyos czéh rendelésit olvastuk, — ha nem csal emlékünk, a' rostoki volt — mellyeknél fogva abba senki se vétetett fel, a' ki nem czéhbeli mester fija volt, vagy czéhbeli mester leányát avagy örvegyet feleségül nem vette. Az illyes törvény, melly szerzésére csak asszonyi hizelkedés vagy konokság (makacsság) bírhatta a' törvényhozót, (eféle példákat minden törvényhozások mutatnak) a' mesterséget 's a' község hasznát egyenest a' cséhesek önhasznúnak áldozza fel. Min-

den czéheli rendesések több kevesb ünhasznu 's ártalmas statutumokat foglalnak magokban. Káros léteket érzi minden, a' köz vélemény eltörültetéseket kívánja. A' köz vélemény, habár lassan 's önkéntelen, végre csak ugyan a' törvényhozók véleményévé is lesz. A' czéhek monopoliumiba bevágtak már itt ott a' patenses czéhben nem lévő mesterek (Bécsben Dekreter a' nevek), némely helyeken egészen eltörültettek, lassanként mindenütt elfognak törültetni; a' mi jó benne czéhbeli kényszer nélkül is fenállhat, 's más formákban újra fog születni.

20.

Árszabás (Limitatio. Árbeli taxák.)

Egy hiba más hibát szül. Ha rendelésink céljárte jó, néha csak annak látszó következési mellett, káros következéseik is vannak, olly gátakat szükség elletnek rakni, mellyek a' rendelések ártalmás létét elhárítják. A' sütő (pék) 's mészároszéhek felállításá által monopoliumok támadtak, mellyek, mint minden monopolium, portékáik (áruik) árulását korlátok közé szoritották, 's a' monopolistákat portékáik (áruik) árának uraivá tették. Hogy a' kenyér és husconsumenseket a' sütők és mészárosok uzsoráskodása szerfelett ne tehelje, a' kenyér 's hus árát meg kellett határozni (szabni, limitálni); ezek ünterentesü rosszak ellen, mellyek ferrását ünmagunk-

nak való ellenmondás nélkül elrekeszteni nem lehet, szolgáló védszerek. Zavarok szövevényes körébe jutánk így, 's a' kezeskedés olly terhét vállalók magunkra, mellyet élethe hínunk soha se kell vala. A' községek — mondjuk népnek — többé nem zugolódnak a' sütők 's mészárosok ellen, ha a' kenyér 's hus ára felebb ment, vagy megcsökkent jósága, avagy egyik vagy másik szükken kapható; hanem a' politia ellen zugolódnak, melly a' kenyér 's hus árát meg szabta, a' háznépnyákat házi szükségükriül való gond alul kimentette 's politiai kötelességgé tette azt. Minden ár alkotó részei változnak, 's ezekkel az ár is; innen a' szabott ár mindég egyenlő nem maradhat. Csupán szabad concurrentia tartja fen az árák közt a' sulyegyent, a' népet csupán ez oltalmazhatja meg az áruk szerfelett drágán való vásárlásátul. Ha a' szabad concurrentiát monopoliuumok semmitik meg, ha természeti védelmét mesterséges védelem — a' portékák árának meghatározása (limitatio, árbeli taxák) által szükség kipótolni, minden árbeli változás crisis alá jő. A' nép soha se kevesli a' szabott árt, hanem inkább kisebbbitni kívánja. Szabott áron való panaszok, a' sütőket 's mészárosokat partfogoló kedvezés ellen való panaszokra vezérének, 's a' politia tekintét sértő gyanut költenek fel. Az árák meghatározásában követendő principiumok kétségesek, 's meghatározatások nehéz. A' kenyérré nézve egy mérőből lett liszt különböző nemeinek aránylatátul függenek, ezen aránylat

pedig a' gabna (élet) különbféle nehézségétől 's más tulajdonságítul. Annak figyelmébe, valljon, ki árt szab a' kenyérnek, hathatnak e mind ezek? A' sütő adózik, az adó szinte változókony; a' sütő munkásit fizeti, saját munkája bérét is megkivánja; lehet e önkény nélkül az árnak ezen részeit meghatározni? — A' hus szabott árának hiányi még szembetűnőbbek. Ugyan azon marha husának értéke, különbféle részeihez képest, különbféle, a' sovány ökör husa hitványabb a' hizlalténál, a' tehené rendszerint hitványabb az ökörénél, 's a' limitatiónál fogva mind egy áru. Sőt, a' mi terhesb még, a' consumensek nyomtaték neve alatt, a' marha leghitványabb részeiből kéntelenek bizonyos mértékben venni, 's ugyan azon az áron, mellyen a' legjobb hus kel. A' mészárosoknak így kedvezni igazságos e? Erre *nem* felelt helyettünk a' gräczi újság. Gräczben más a' jobb más a' hitványabb hus ára, a' nyomtatékot elvenni senki se kéntelen, 's a' mit nekünk ezen név alatt jó hus gyanánt kell megfizetnünk, ott külön 's jóval csekélyebb szabott ára van. A' mi Gräczben józan, honunkban is, valljon, miért nem józan az?

Mi eddig a' huslimitatiórul, a' consumensek intéresséjét tekintve szóltunk. A' Szerző Ur mint producens beszél, 's csalhatatlanul bebizonyítja, hogy a' productióra nézve is szerfelett ártalmasak következési. Innen van, hogy Moldva 's Oláhországbul annyi vagó hajtatik Magyarországon keresztül Bécsbe az ottani hus con-

mensek számára, holott hazánknak kellene a' Bécsiek husbéli szükségét pótolni; 's hogy ezen vidéki vágók néha a' marha dögöt is behozzák országunkba.

Ellenvetésink, mellyek a' kenyér és hus limitatióját érdeklik, egy vagy más részben akarmelly áruk limitációjára alkalmazhatók.

21.

Árváltozás.

Az ár változásának különbönbefélék okai; némeltyek emberi hatalomtól nem függenek, mások saját hibáink következési. Az utóbbiakat el lehet, sőt el is kell távoztatnunk, az előbbieket ránk nézve foganatlanakká tehetjük, 's ha nem tesszük, figyelmünk 's előrelátásunk hiánya miatt történik. A' rossz aratást, elembeli csapásokat elharitni hatalmunkban nem áll, de hogy tetemes árváltozást ne szüljenek, arrul tehetünk.

A' gazdasági planumok mind hosszabb időre terjednek; mind az árak előlegi felvetésén alapulnak, de hennek az árak változékonysága miatt bizakodni nem lehet.

Vannak olly árak, 's azok közt sarkalatosak is, mellyeknek a' műveltség 's civilizáció előhaladtával, ezekkel egykorulag, mentenmenve (progressive) kell emelkedniek. Illyen a' jüvedelmek ára (Mentenpreis). A' tőkepénzek nevedésével több jüvedelem bocsátatik áruba, kevesb a' vevő, leszúl a' pénzkamat, 's a' jü-

vedelmek ára, más, csak név szerint különböző szóval, nagyobbul. Ezen rendszerinti árnevekedés az árák tulajdonkép való változékonyságát nem okozza.

Minden ár pénz. A' pénz olly portéka, melyet az emberek megegyezése, 's ennek következésében a' ürvény tett egyedülvaló fizető portékává. Fizetni 's a' fizetésre mindenkor készen tartatni, (cassatartás), ezek a' pénz csupánvaló functiói. A' pénz nevének 's érczmaszájának változtatása az árakban mindenkor zavart támaszt. Köz 's a' Szerző Ur által igen helyesleg felhozott tapasztalás, hogy, ha valamely dolog ára rendkívüli okból emelkedik fel, az ok enyésztével nchezen 's lassanként ereszkedik le előbbi fokára. Ez, valamint a' névszerinti (nominalis), ugy a' valóságos (realis) áremelkedést is illeti. A' Szerző Ur valóságos áremelkedésből vette az idézett példát. De hogy a' névszerinti áremelkedés, az ok enyésztével szintolly makacsul fenmarad, sőt valóságossá válhatik, saját tapasztalásbul tudjuk. Midőn nálunk a' tizenkétkrajczárosak bocsáttattak folyamatba, mellyek belértéke a' conventiós lábbal meg nem egyezék, a' dolgok ára ezen csekélyebb érték arányában emelkedett fel; e' csak névszerinti áremelkedés volt. — Mi azon pénzt nevezők tizenkétkrajczárosaknak, melly conventiós pénzben hét krajczárt tőn. — De midőn a' tizenkétkrajczárosak ismét hétkrajczárosokká verettek, 's a' sulygyen helyre állt, a' névszerinti drágaság valóságos drágasággá valék, 's a' mértékütő

pénzen, többet nem vehetünk, mint ennek előtte a' csekély értékű. Gondos előintézetekbe fog kerülni elhárítása, hogy olly sorsra ne jussunk, ha a' folyamatbul az utolsó váltó forint (bécsi értékű), 's a' nép szemei elől a' bécsi értékű és conventiós (pengő) pénz egybe-hasonlítása elfogott tünni.

A' statusi gazdaság tudományának legnehezebb ágazata az árák theoriája. Ha alaposan akarnók felvenni, több század árváltozásait kellene vizsgálnunk, 's ki-nyomoznunk okait. Errül sokat összevissza beszéltek máig; de belüle a' tudománynak semmi sikere. Az árák theoriájának kimerítő megfejtése a' gabnatörvények 's ki- és bevitelbeli tilalmak, szintugy ellenvetések közt lebegő 's még tisztába nem hozot' theoriájára vezérel.

22.

R o b o t o k.

A' Szerző Urnak tiszta, örök hála a' robotok káros létének megmutatásáért. Ezen előterjesztések olly férjfi tollábul, ki maga is földesur 's robotozó jobbágyi vannak, 's ezen csupa, tagadhatatlan, 's minden föld-birtokos szemei előtt lévő tapasztaláson épült megítélése a' dolognak a' legesleggyengébb belátásut is felvilágosítja, 's lassanként ezen rosszat kiirtja gazdaságunkbul. Csak attul függ majd, ha a' földesurak néhány főbbike jó példával megy elő, a' robotozást és job-

bágyságot eltörüli, 's azon hasznot, melly ebbül áradozand a' földbirtokosokra, mindenki átlátja.

Muszkaországban, hol a' jobbágyság, mint nálunk, szanyarubb, hol jobbágyot a' telekbül lehet eladni, értelmes férjfiak illyes példákat régen adtak. Az elsők közé tartozik herczeg Kurakin Sándor, a 'ki 1803-ban felszabadítván 2986 jobbágyát 59,341 desjätinára menő birtokát, 1,100,000 rubelért eladta nekik, mellyeket 25 év alatt terminusonként kelle kifizetniek. Ezen részenkénti fizetések, összetett kamattal 6ot számítva 100tul 25 év alatt 2,600,000 rubelnyi tőkepénzre mentek fel, melly 1803ban az eladás napján 6ot számítva 100tul 609,000 rubelt ért. Az eladás előtt ugyan azon jobbágyok 30,000 rubel jövedelmet hoztak be, mellyek tőkéje 500,000 rubel volt, 's így az eladás által 109,000 rubelnyi tőkét nyert; 's a' részenkénti fizetés elintézésénél fogva, egy egy jobbágyra esztendőnként 11—20 rubelnél több nem esett. Melly haszon áradt a' statusra 's nemzeti jövedelemre 3000 uj, szabad földbirtokos nyereséje által, említeni felesleges.

Hazánkban ez sokkal könnyebben 's a' földesurakra nézve nagyobb haszonnal történhetnék meg, ha a' sokszor említett hypothekás bank, mellyhez mindég vissza kell térnünk, már fenállna. Mihelyt földeik tiszta 's örökös sajátok gyanánti birásához fogtak jutni a' parasztok, a' banknak hypothekául van mit adniok. A' banktul ezen hypothekára kölcsönözhetik a' vételpénzt, 's

földesurokat kész pénzzel egyszerre kifizethetik. A' banknak csak az évi kamatot kell letennie, a' tőke, míg azt a' földeiken teendő javításokra szükségesnek látják, kezeznél maradhat, a' vissza fizetés nincs kötve terminusokhoz, 's békén munkálkodhatnak boldogulásokon. Ez uton hirtoka jobb árához jut a' földesur, 's tüstént megkapja tőkét, mellyel kényére parancsolhat. Azon módok, mellyek a' bankot illy összeköttetésekben a' veszteség ellen bátorságba tehetik, könnyen feltalálhatók.

23.

A' d é z m a.

Young kárhoztató iteletét, mellyet a' Szerző Ur idéz, a' dézmák ellen 50 évnél előbb mondta ki, minden józan Angol részére hajlik, a' parlament sokszor megerősítette azt, 's Nagybritanniában még is igen terhes dézmák állnak fen, 's elég gyakran adnak parlament előtti panaszokra okot. Illy nehéz közjéért magányosak interesséjével vivni.

Ha statusi gazdaságunk hibáinak első kutfőiről van szó, három évezrednél előbb kell azokat keresnünk. A' veszélyes dézmák behozását Moses törvényinek, nem egyébnak, tulajdonithatjuk. Ki volt az első statusi pénztárnok, ki a' finanziaák igazgatásába fiskálishi szellemtől lehelte? Isráélita volt az, a' ki Egyiptomban negyedszáz év előtt álommagyarázóbul nagyvezéri méltóságra emelkedett, 's a' támadt éhség alkalmát hasznára

fordítván, a' népet földi birtokátul megsztotta 's a' helyett jobbágyság lauczaira füzte.

A' dézmáktul csak ugy szabadulhatnak a' földművelők, ha azokat illendő áron megveszik; de ez a' sokszor említett hypothekás bank közbejötté nélkül aligha megtörténik.

24.

Magyaroszágnak kereskedése nincs.

A' Szerző Ur helybenhagyja ezen allitást, 's azon okokat vizsgálja, mellyeknek közönségesen szokták ezen hiányt tulajdonitni, de kimentésére elegendőnek egyet se talál. Mi nem csak minden idézett okait elfogadni kéntelenítettünk, de még hathatósíthatjuk is azokat. Beszédünk rövidsége miatt csupán aphorismai észrevételekbe fogunk ereszkedni.

Geographiai helyzetünk alkalmasb több más tartományénál a' kereskedésre; alkalmasb p. o. több Német statusé, Helvétidé, Lengyelországé, 's némelly tekintetben az Oroszbirodaloménál.

Olly alkalmatlanságot, mellynek henyeségünk oka, geographiai fekvésnek ne tulajdonitsunk. Van Európának több kikötője, mellyeknek, a' fiúmeinál, kevesbbé kedvezett a' természet.

Porto Re édes víz nélkül szükölködik. Kérdezzük csak: az Arteskutak ismerete oda miért nem juta még?

A' Duna legelőmenetelesb leggazdagabb kereskedésre utasítja Magyarországot, de nem folyam ellen olly tartományok felé, mellyek a' műveltség 's szorgalomban felülmultak bennünket, 's keves áruinkra szorulnak; hanem folyama mentében a' fekete tenger felé, mellyet a' drinápolyi béke számunkra is megnyitá, 's melly a' világ minden részeivel való kereskedési üszeköttetésekre int bennünket.

Hogy a' Duna torkolati másokéi, igaz, nem kívánatos, de ez a' magyar kereskedést nem akadályozza. Valamint az Albis és Rajna parti lakosai békés egyeztetknél fogva ezen folyamokon szabadon hajózhatnak: szabaddá lehet szintegy a' dunáni hajózás is, 's még könnyebben; mert kevesb az egyeztetést kívánó összeüt-köző interesse.

Honunknak folyói 's folyami elegendők. A' természetül hiába remélljük, hogy csatornák által összekapcsolja, folyásokat canalisok által rövidítse, 's hajózhatókká tegye azokat, és a' szükséges hidakat felállítsa.

Hogy hajóinkat, jóllehet annyi év olta két világ-részben gőzhajók járiják a' folyókat, tengereket, sokkal nagyobb költséggel 's idő veszteséggel a' folyam ellen lovak által vonatjuk, annak, valljon, ki lehet oka?

A' pénz szükén való panaszok magányosak szájából alaposak lehetnek; de nyilvános administratio ebéli pa-

naszi, ügyetlenségét vallják. Ha egy helyütt ötször fizet (fordul meg) ugyan azon tallér egy nap, más helyütt negyvenszer; ezen hely 100,000 tallérral oda jut, hova amaz csak 800,000-el juthat. Az amsterdami 's hamburgi bankban több százszor fordul meg egy órában ugyan azon tallér.

Minden status maga kéntelen megkivántató pénzt teremteni, de ehez az arany és ezüstmányák nem elkerülhetetlenek.

Az árosokkal a' concurrentiát úgy álljuk ki, ha náluk jobb árukat hozunk vásárra, 's olcsóbban adjuk, A' vevőkkel való concurrentiában akkor leszünk nyertesek, ha pénzünk több, 's náluk jobban és gyorsabban fizetünk. Hogy mind ezt, mind amazt győzhessük, el fogott kelleni készülnünk, minekelőtte vásárra jövünk.

A' vámok - 's adókra nézve általában, a' Szerző Ur véleményitül egészen eltérünk. Ő a' szükség okaival támogatja a' vámokat, mi tagadjuk szükséges léteket; 's nem csak az ország belsejében, hanem határszélein is haszontalanoknak tartjuk azokat. A' Szerző Ur azt véli, hogy országot lehetetlen adó nélkül kormányozni, mi azt se hisszük. Meg kell engednünk, hogy minden ország kezedetében adók által segít magáú; de hogy gyarapodásával ezen terhtől, melly annyi meg annyi rossznak kutfeje, meg lehet, sőt meg is kell szabadulnia, erősen állítjuk. Az ország azon korát, mellyben adók által kormányoztatik, gyermekkorának nevezzük.

! Jól tudjuk, hogy állításink összeütköznek minden emberek, minden idők meggyőződésével, hogy azokat mindenütt paradoxumok, sőt chimaeráknak fogják kiáltani. De mi evvel nem gondolunk. Hány nagy igazság lebegett századokig, ezredekig a' chimaerák régióiban, míg valamely bátor lelkű férjfi a' valóság országába le nem hitta. Uj 's különöseknak tetsző allításink megmutatását máskorra kéntelenítettünk hagyni, 's remélljük, hogy ha e tárgy felett egészen ki fogtunk hallgattatni, azon szók fognak elénkbe hangzani, mellyek Columbusnak, midőn csúcsra allította a' toját.

Ha kereskedésünk hijának négy mentségei, mellyek ellen a' Szerző Ur vivott, alaptalanok: miért nincs tehát tulajdonkép kereskedésünk, 's mi gátakon keresztül kell hozzá juthatnunk? Ezekre sok a' felelni való.

Egy igen szembetűnő gát 's akadály az, hogy Magyarországnak városa keves, 's a' földművelők és városiak közt nincs kedvező aránylat. Mennél több gazdag város lesz honunkban, annál sikeresb lesz a' földművelés, annál jobban gyarapul a' belső kereskedés, mellynek a' külsőt mindég meg kell előznie. Bővebb elmélkedés e' tárgy felett több hiányokat tüntet szemünkbe. Nincsenek kereskedést könnyítő, erősítő 's bátorságba helyező rendelkezésink; nincsenek kereskedési törvényink, kereskedési törvényszékink; nincsenek váltótörvényink, váltótörvényszékink, 's még béketörvényszékink se.

Pest, melly fekvésénél fogva Europa egyik fő kereskedő városa lehet, ezen hiányokat kiváltkép érzi; 's ha mind e' mellett évenként még is gyarapul: mennyivel gyorsabban emelkednék, ha ezek kipótlása által könnyebbülne, 's erőt és gyámot nyerne kereskedése?

Pestnek egy girobank sürgető szüksége, hogy kereskedése tőkepénzét megalapithassa, nevedését bátorságba helyezhesse 's gyorsithassa, és szokszorozhassa erejét; ez által minden egyes kereskedő kereskedési költségei kevesbülnének, a' váltókereskedés alapot nyerne, 's jövedelmes váltóbeli összeköttetések segítségével kiterjesztetnék. A' girobank felállítására készen a' tőkepénz 's csak több helyekről, hol feldarabolva le van téve, együve kell gyűjteni. Ez miért nem történik? Ismeret hja mentségül nem lehet. Az amsterdami és hamburgi bank remek organizatiója több nyomtatott munkákban le van írva.

Minden kereskedő város nyer a' girobank által; de egy girobank se teheti a' hypothekás bankot, mellyet annyi meg annyiszor említénk már, elkerülhetővé. Ez csupán a' hypothekás hitelnek köteles szolgálni, melly a' kereskedési bankoktól a' neki szükséges szolgáltatokat hiába reméli, mint egy szomszéd kereskedési bank példája megmutatta, melly gondviselést ígért a' hypothekás hitelnek, 's később actiái fundusának megszorítása által, önmagát megfosztotta az ahoz szükséges erőtől.

Papírospénzre szükségünk van, 's ezt a' keresményi ipar mai állapotja mellett egy ország se kerülheti el; de ne kereskedési 's girobankok eresszék azt forgásba; mert papírospénzt csak a' hypothekás bank adhat ki haszonnal, 's folyamatra meltóva csak ez teheti.

Az önszeretet utolsó rugója minden emberi cselekedetnek, a' felvilágosodott önszeretet legjobb vezér az életben. Minden kormányi bölcsesség, a' status minden boldogsága abban áll, ha a' közjóra nézve minden embernek bátorságos, 's bizonyos módot nyujt önszeretete kielégítésére. A' Szerző Úr mind ezen tárgyakról helyesnél helyesb észrevételeket hintett munkájába, mellyeket legnagyobb figyelemre, 's legértelmebb fontolatra vétek volna nem méltatni.

25.

Váltótörvény (Wechselrecht).

A' váltótörvény szükségéről fen világosan kijelentettük véleményünket, de hatóságát is csupán a' kereskedésre szoritottuk, 's nyilván ki kell mondanunk, hogy a' földbirtokosakra való kiterjesztésének ellene vagyunk.

Már magában eléggé sanyaru, eléggé szürnyítő megtámadni az adós személyét, mig ingó 's ingatlan javai elzáloglása a' hitelezőt kielégítheti. Ez által minden fizetni nem akaró, gonosztévőként testi büntetéssel lakol. A' kereskedési törvénynek ezen szükségesei eszközhöz azért kell vala nyulnia, mivel a' kereskedésben távul lévő

személyeknek van egymással dolgok, ezek tüsténti végrehajtást kívánnak, 's formaszertinti egyezések, hosszú előlegi alkudozásokkal össze nem férnek. Hogy ezen eszközök a' szükségeseti eszközök korlátiból ki ne hájjanak, sok országban azon kereskedők, kiknek jusok van váltóbeli összeköttetésekre lépni, igen czélarányosan megkülönböztetnek azoktól, kik ezen jus hijával vannak, ez által a' szatócsok (Främmer) 's kisárosok a' váltóbeli összeköttetésektől kirekesztetnek; 's a' kétség elhárítására a' váltótörvényszék tulajdon lajsromba jegyzi a' váltóbeli összeköttetésekben részesülhető kereskedők neveit, kik sorából ki lépni mindenkinek kényétül függ.

Hogy az ugy nevezett száraz váltó levelek szokásba jöttét később némelly helyütt a' nemkereskedőkre is kiterjesztették, világos visszaélés volt, 's általa a' személyes hitelt, mellynek illy gyámokhoz folyamodni soha se kellene, akarták előmozdítani.

Azon statutum, mellynél fogva a' bécsi váltótörvényszéknek alája vetheti magát adósságbeli dolgokban a' magyar földesur, törvényszékinkben való bizodalatlanság megvallása, 's nem válik diszére hazánknak. De ezen statutum a' váltótörvényt egész sanyaruságában nem honosította; parancsolja ugyan, hogy a' bécsi váltótörvényszék ítéletit sine ulla oppositione hajtásuk végre törvényszékink, de hogy a' végrehajtás váltószertinti (wechselformäſſ) legyen, azaz hogy a' személy leltartóztatásával kezdődjék, azt nem parancsolja. Az igaz-

sággal tökéletesen megegyezik törvényink abeli rendszerháza, hogy az adós személyét csak a' fundus hijakor lehet letartóztatni, 's azt is csak ugy, ha az egyezésben kivolt kötve, ha a' vádlevélben kéretett, 's a' biró oda is ítélte.

Sem a' kölcsönadó tőkepénzes, sem a' kölcsönvevő adós, hypothekás bankunk közökbe áltával váltótörvényre nem szorul.

A' nemes lelkü 's tiszteletre méltó Gróf Goes Bécsben több év olta egy illy hypothekás banknak, az egész austriai monarchia számára való felállításán munkálkodik; tudjuk, hogy abban honunkat is akarja részesíteni, 's ez által uj testvéresülést alapítani. Minemű akadályok vetnek nemes iparkodásának gátat, tudva nincs előttünk. Fundus hija nem lehet köztök, mert az általa alkotott kimélő - és ápoló cassák segítségével elégséges fundust készite magának. Közhasznu 's jótékony igyekezetének gyors 's teljes sikerű kimentet ohajtunk. De ha be se teljesednék ezen ohajtásunk, ne csüggedjünk el; van módunk, hazánk számára végre hajtani, a' mi nagyobb mértékben az egész monarchia számára elsültni nem akar, 's nem szorultunk rá, hogy hypothekás hitelünket váltótörvény alá vettetés által megbecstelenítsük.

26.

A' familiák fentartását illető gondok.

Minden status familiák egyesülete; a' familiák - de nem csupán egy classisu — hanem minden familiák

fentartását illető gondok, a' status fentartását illetik. Melly familia saját állandó tőkével nem bír, sokáiglan fenmaradása felől bizonyos nem lehet. Annymira ment ősünk felvilágosodása, 's így támadtak a' majoratusok. Ezek egynél több tekintetben hibásak, egyedül az első szülött fentartása áll intézetekben; igazságtalanok a' később szülöttek iránt, sorsokat vak szerencsére bizzák, 's irigység és visszavonás magvát hintik el a' testvérek közt. sőt az első szülöttek erkölcsiségére nézve is ártalmasak. A' mezei jószágokban állított majoratus culturájok akadályaul szolgál. Mind ezen hibákat a' tőkepénzkből álló nemzeti fideicommissumok elharitják, mellyek szabott törvényeik szerint örökké nevednek, 's jövedelmek a' familia tagjai közt mindenkor egyaránt osztatik fel. De ezeket is csak hypothekás bankunk lehetősítheti, mivel a' pénztőke állandósága felől egyedül ez tehet bizonyossá.

27.

Az épületek kártul mentése.

Ezt a' Szerző Ur egyedül a' jobb építésmódban keresi, 's egészen elmellőzi a' tűzkármentő intézeteket, mellyek közt a' viszonyosságon alapított kétség kívül a' legjelesb. Assecuratio nélkül a' legerősb épületek se biztos hypothekák. A' hypothekás bank meg fogja kívánni, sőt kell is kívánnia a' földesurtul épületei assecuratióját, 's annak gondviselését is magára vállalhatja.

A' hitel helyreállításának haszná.

A' hitel helyreállítását a' Szerző Urnál senki hatóságban nem ajánlhatja. Kit előadása nem érdekel, gondolkozni nem képes az. Mi csak egyet rekesztünk bizonyításihoz. A' hitel rendes elintézése, bátorságosítása, 's könnyebbitése a' földbirtokosnak nem csak akkor használ, midőn rá szorul; hanem akkor is, midőn maga ad hitelbe; megkimélt pénzének kamat utján való haszonvéte megkönnyebbül, 's erős gyámot nyer vagyona nevékedése.

Kereskedési 's váltótörvényszék.

Azon nyereséghez, mellyet a' Szerző Ur illy törvényszéktől vár, nélküle is eljuthatunk. A' pörök folyamatának gyorsítását, az ítéletek gyors végrehajtását, jó törvénytartás mellett minden törvényszék eszközölheti. Nem ismétellhetjük elegendőleg, hogy a' váltótörvény mivolta, melly a' köztörvénytől 's folyamatát a' közönségestül különbözi meg, abban áll, hogy az executio mindég a' személy letartóztatásával kezdődik, 's a' capitalistának, ki hypothekára adott kölcsön, 's tulajdonkép a' hypothekának, nem pedig birtokosa személyének adott hitelt, illy sanyaru bánásmóddhoz igaz jusa nincs.

A' hypothekás bank, melly ragát neki a' földbirtokos helyett köti le, felmenté a' capitalistát az executio keresetétül. A' kereskedési törvényszékek hatósága csupán a' kereskedőkre, 's itt is csak a' kereskedési ügyek elintézésére terjeszkedhetik. A' váltótörvényszék korlátai még szűkebbek; egyedül a' váltóbeli ügyek 's a' váltóházak tartoznak körébe.

30.

Honunk virágzatának fő akadályá.

A' Szerző Ur ennek a' vagyonos földbirtokosakat tartja. Mennyiben alapos ezen ellenvetés, vizsgálni nem akarjuk, mi békét szeretünk. De korunkbeli két nagy tapasztalást nem lehet nem említnünk, mellyek a' Szerző Ur ellenvetését, ha csak ugyan alapos volna, igen igen fontossá teszik, 's nekünk minden tekintetben óva intő például szolgálnak.

Ki volt a' francia revolutio oka, melly az országban 's kün annyi meg annyi érdemes familiákat keserves inségre juttatott, uj nemzetségeket ültetett régi helyébe, Europa tőkének két harmadát semmivé tette, 's olly sebeket ejtett, mellyek maiglan vérzenek, 's aligha behegednek ötven év mulva is? Mi egyéb hozta csillagunk ezen nagy 's legnemesb részére Isten büntetését, mi egyéb a' francia főbb nemesség romlottságánál?

Volt e, valljon, a' föld kerekiségén valahol jobb állapotban a' nemesség, mint a' német? Első szülöttinek nagy, örökös birtokai voltak, mélyekben függetlenül uralkodtak; később szülötti kirekesztő jussal birtak nagyobb, kisebb herczegségekhez 's dus egyházi jövedelmekhez; leányinak asszonyi intézetek viselték gondját, mellyek közül néhányat herczegnék czime alatt kormányoztak; familiáibul választattak legnagyobb részint a' német udvarok ministeri 's követi; a' német országgyűlésekben virilis és curiatus szavai voltak (vota virilia et curiata); Németország minden kormányra tetemesen hatott. Mind ezen fenségébül mi je maradt? Oda souveraini jusai, oda herczegségi váradalmi, oda országrendi méltósága! A' német constitutio két revolutión ment keresztül, mellynek egyike sem adta vissza elveszett jussait, 's mi rövid idő alatt veszté el azokat?

Érhette volna e egyik vagy másik viszontagság az angol nemességet, melly nagy méltósággal védi constitutióját, 's abban a' monarchiai és demokratiai principium közt az egységét szüntelen fen tudja tartani? Felvilágosodása, erkölcsisége, 's az alapalkotmány fentartásában való egyetérése bátorságba helyezteti mind a' kettő ellen.

A' statusok sorsa mindenkor főbb nemesei, párirei, magnásai, senatorai belátásitúl 's erkölcsitül függ, Ez ama nagy oktatás, mellyet a' korunkbeli tapasztalások említése által ohajtottunk olvasóink sziveire kütni,

's a' mellyet 17 századdal ez előtt a' romai történet fenszóval kiáltott.

Nekünk Magyaroknak a' jövőndő felül nincs mit aggódnunk, magnásink a' brittusokat választották példaképül, 's buzgón követni nyomdokaikat soha meg nem szűnnek.

A' végszóhoz.

Fájdalommal olvasók a' Szerző Urnak munkája elfogadtatásán támadt aggodalmi. Sem ismeretségben, se más összeköttetésben a' Szerző Urral nem élünk; de egy részint sem osztozkodunk aggodalmival. Egyedül az aggyeszt bennünk fájdalmas érzetet, hogy olly kissé bizik polgártársiban, 's csak lehetségesnek is tarthatja, hogy nemes buzgósága, mély belátási 's langeszü nyilatkoztatásinak méltó halával nem fog adózni hazája.

DE BALLAGI GÉZA.

